Tornet

En filmhandledning från Svenska Filminstitutet

Bild: Folkets Bio

Rek för åk 4 - 9

Tornet är en drabbande berättelse om det kollektiva minnet och om livet i diaspora. Tornet tar med tittaren på en resa i tid och rum, samtidigt som filmen skiftar mellan olika bildformer för att skildra en omvälvande dag i den palestinska flickan Wardis liv. I klassrummet kan filmen användas som utgångspunkt för diskussioner kring krig och livet på flykt, identitet, minne samt filmens berättarspråk.

Svenska Filminstitutet

Filmen och läroplanen

Tornet är en film som kan användas för såväl äldre- som yngre målgrupper. För elever i grundskolans årskurser 6 till 9 kan filmen användas för att diskutera mänskliga rättigheter, demokrati och identitet; centrala begrepp i bland annat ämnen som historia och samhällskunskap. Bland annat uppger läroplanen att eleverna ska ”utveckla kunskaper om hur individen och samhället påverkar varandra”, samt ges ”förutsättningar att se samhällsfrågor ur olika perspektiv”. *Tornet* kan således användas för att utveckla elevernas förståelse för sina egna och andra människors levnadsvillkor, samt hur olika åsikter uppstår och kommer till uttryck och hur olika aktörer försöker påverka samhällsutvecklingen.

Trots att *Tornet* innehåller ett par skrämmande sekvenser kan filmen användas för yngre elever. Filmens berättarform med dockor och animerade bilder kan göra berättelser om krig mer lättillgängliga för barn, dessutom utgår filmens narrativ från ett barnperspektiv vilket också ökar tillgängligheten.

Filmen kan bland annat användas som inspiration tillsammans med ämnet bild och de mål med bildframställning som nämns i läroplanen för årskurserna 4-6. Den passar också väl inom samhällskunskapen, när relationen mellan individ och gemenskap undersöks.

Före filmen

Tornet lämpar sig utmärkt att diskutera generella frågor om krig och deras offer, men kan också användas för att närma sig Israel–Palestina-konflikten i klassrummet. Vad föranledde att palestinierna fördrevs från nuvarande Israel, och varför bor vissa kvar i flyktingläger 70 år senare? Frågorna har återaktualiserats i och med Syrien-konflikten och det stora antalet flyktingar som tvingats lämna landet. Innan filmvisningen är det bra att ge en kortare introduktion till konflikten. Till er hjälp har ni länkar under det avslutande kapitlet *Tips på fördjupning*.

Använd Google Maps för att utforska Beirut med hjälp av satellitbilder. Fågelperspektivet visar tydligt stadens flyktingläger och man ser hur den annars tydliga stadsplaneringen försvinner vid lägren. På samma sätt blir andra gränser tydliga, eller otydliga beroende på hur man ser på det, bland annat finns en flygplats och en golfbana intill flyktinglägret.

Läs igenom FN:s konvention om barnens rättigheter eller barnkonventionen som den också kallas. Nedanstående diskussionsfrågor som tar vid efter filmvisningen återknyter sedan till dem.

Handling

Den elvaåriga flickan Wardi bor tillsammans med sin familj i flyktinglägret Burj Al-Barajneh utanför Beirut i Libanon. En dag på väg hem från skolan får hon höra talas om våldsamma demonstrationer, och hennes gammelfarfar Sidi berättar för henne att dagens datum, den 15 maj, är minnesdagen för Den stora katastrofen, Nakbadagen. Wardi tittar frågande på honom när han förkunnar att den som inte känner till sitt förflutna inte har någonting. Sidi börjar berätta om den sista tiden han tillbringade i Galiléen, och hur han våren 1948, tillsammans med sin familj och andra palestinier, fördrevs från sitt hem av israeliska soldater. Det provisoriska tältlägret utanför Beirut som Sidis familj och de andra flyktingarna förvisades till, växte långsamt år för år. Slutligen omfattade området en hel stad, som fortsätter att växa på höjden för varje ny generation som föds och växer upp där. När Sidi var en ung pojke fick han nyckeln till barndomshemmet i Galiléen av sin far. Nu, när han själv är gammal och sjuk, ber han Wardi att ta hand om nyckeln.

Rädd för att Sidi har förlorat hoppet om livet, söker Wardi upp sin farmor Rozette. Rozette ger Wardi i uppgift att hjälpa Sidi att få hoppet tillbaka, genom att leta efter det hos de andra familjemedlemmarna i huset. Om någon vet någonting om hopp, så är det väl de själva? Wardis farfar, Lutfi, berättar om hur han och hans lillebror utsattes för rasism av lokalbefolkningen i Beirut när de var unga, och att detta kombinerat med hemlängtan fick honom att ta till vapen och överge sin familj. Revolutionen ledde ingenstans och Lutfi menar att han dog tillsammans med den. Rozette hävdar dock att han inte alls dog, utan bara blev gammal.

Rozette skickar iväg Wardi med mat till Yehia, Rozettes yngre bror, som bor ett par våningar upp i huset. Yehia berättar om hur han stred i den israeliska invasionen av södra Libanon 1982, och hur han tillfångatogs av israeliska styrkor. Utan att hitta några svar hos Yehia söker Wardi upp sin storasyster Yasar, som ska lämna flyktinglägret för att gifta sig i Sverige, trots att hon redan är förälskad i Ahmad som också bor i lägret. Yasar säger till Wardi att hon en dag kommer att förstå, men

Bild: Folkets Bio

Bild: Folkets Bio

Wardi vägrar att lyssna på henne och går vidare på sin jakt efter hopp.

I sitt eget hem finner Wardi sin mor Lina i samtal med moster Hanan om att Wardi kanske måste sluta gå i skolan på grund av pengabrist. Medan Hanan tillagar en kopp kaffe försäkrar hon Wardi om att hon visst kommer att kunna studera klart. Tillsammans tittar de i familjens fotoalbum, och Hanan berättar om sin uppväxt tillsammans med sin lillebror, kallad Duvpojken, som var den första i flyktinglägret som kunde breakdansa. Via fotografierna får Wardi inte bara insyn i sin familjs förflutna och sin egen historia, hon upptäcker också att det alltid har funnits gemenskap och glädje i misären. Hanan menar att hon själv alltid har sökt efter ljuset, vilket i hennes ungdom till och med fick henne att lämna ett skyddsrum mitt under en flygräd.

När kaffet är klart beger de sig tillsammans högre upp i huset. Enligt Hanan vill Duvpojken, som tillbringar sina dagar på hustaket tillsammans med sina fåglar, ha sitt kaffe lika bittert som livet. Wardi undrar varför han aldrig lämnar taket, och Hanan svarar att livet kanske ser annorlunda ut där uppifrån, och att duvor tydligen är enklare att umgås med än människor. Wardi tar kaffet ifrån Hanan, trots förmaningar om att det är farligt, och beger sig på egen hand upp till Duvpojken, för att fråga honom vad han vet om hopp. Duvpojken tillbringar sina dagar på hustaket, upptagen med att skicka iväg och ta emot duvor. Wardi undrar varför han inte vill komma ner till de andra, men han svarar att det inte går, att det tillhör det förflutna. Allt som finns kvar är nuet, inget förflutet och ingen framtid. Wardi menar att det är omöjligt, ingen vet vad framtiden bär på, men Duvpojken vägrar lyssna. Han berättar om hur en barndomsvän sköts mitt framför ögonen på honom under det libanesiska inbördeskriget.

Allt avbryts av att den tilltagande vinden blåser omkull ett par av Sidis krukor, och Wardi förstår att något inte står rätt till med hennes sjuke gammelfarfar. Förgäves ber hon Duvpojken om hjälp. Wardi skyndar till Sidi. Vid hans sjuksäng gråter hon över att hon inte lyckats hitta hans förlorade hopp, men Sidi förklarar att hans hopp alltid har varit Wardi själv. Innan han somnar in tänker han tillbaka på sin barndomstid i Galiléen. I ett magiskt ögonblick flyger Duvpojkens duvor ned till Sidi, tar tag i den gamle mannens kropp med sina klor och flyger iväg med honom.

Tornets visuella stilar

Tornet blandar flera olika berättarspråk, där Wardis nutid skildras med hjälp av dockor och stop motion-animation. Dockornas taktila dimension och textur hjälper berättelsen att komma till liv. Grorud har själv berättat att arbetet med dockanimationer ofta handlar om att hitta lösningar med ett begränsat råmaterial, vilket han menar speglar livet i flyktinglägret där man bygger sina hus med hjälp av det lilla material man har till hands. Filmens tillbakablickar utgår från en tecknad animation som är skapad av illustratören Rui Tenreiro, som trots en spartansk stil lyckas förmedla starka känslor och liv i bilderna.

Vidare använder sig även Grorud av ett kort tv-klipp, men framförallt stillbildsfotografier. Grorud menar själv att stillbilderna fungerar på samma sätt i filmen som de gjort för honom själv. Groruds mor arbetade på 80-talet som sjuksköterska i det palestinska flyktinglägret Burj Al-Barajneh och han tittade ofta som liten i fotoalbumet som hon tagit med sig hem till Norge. Efter familjens flytt till Kairo 1989 och en uppväxt i många delar av mellanöstern begav Grorud sig själv till det palestinska flyktinglägret år 2001, vilket till slut ledde fram till skapandet av *Tornet*.

Konflikter och krig

Precis som filmen delvis visar kan konflikter pågå i många decennier, med flera generationer av människor som offer. Sidi har satt sitt hopp om förändring till Wardi, som tillhör den yngsta generationen i familjen. Som barn är Wardi inte bara skyddad av de mänskliga rättigheterna, hon är också skyddad av barnkonventionen.

• Diskutera de mänskliga rättigheterna tillsammans med eleverna i klassen. Låt eleverna formulera sina egna mänskliga rättigheter och jämför sedan med de som finns fastslagna av Förenta Nationerna. Se särskilt närmare på barnkonventionen. Båda finns tillgängliga i en enklare och en mer utvecklad variant på FN:s respektive UNICEF:s webbplatser.

Bild: Folkets Bio

• Det finns alltid två sidor av en konflikt, speciellt vid konflikter som pågått under en lång tid. Med detta i åtanke kan det vara intressant att tillsammans med eleverna undersöka hur Nakbadagen och dess efterföljder, som filmen skildrar ur ett palestinskt perspektiv, skildras i en israelisk historieskrivning. Detta kan med fördel även kombineras med frågor utifrån ett källkritiskt perspektiv. Hur skiljer sig olika källor som berättar om samma sak från varandra, och varför är det så?

• FN:s logotyp glimtar förbi i filmen vid ett par tillfällen, främst på barns kläder. Diskutera FN:s uppgift i världen samt dess historia. Varför skapades organisationen och hur kommer det sig att Sverige inte fanns med bland nationerna som grundade FN?

Filmen som språk och minne

Animerad film kan ibland uppfattas som overklig eller barnslig. Dock visar *Tornet*, precis som flera andra animerade filmer redan har gjort, att det går att skildra känslomässiga och gripande berättelser både för barn och vuxna utan fotografiska filmbilder. De animerade bilderna tillåter Grorud att utforska karaktärernas på sätt och vis begränsade minnen, samtidigt som han utforskar det kollektiva minnet. Användandet av animerade bilder för att utforska minnen blir i sig självt en kommentar till minnets fragmentariska och flytande natur. Det finns också en praktisk aspekt, flera minnesbilder innehåller stora grupper människor samt olika typer av miljöer, vilket skulle ha varit svårt att fånga på ett tillfredsställande sätt med begränsad budget, något som Grorud själv har kommenterat.

• På vilka sätt påverkas filmen av att den är skapad med dockor och animationer? Tror eleverna att filmen skulle ha varit annorlunda om det varit en spelfilm eller dokumentär? På vilket sätt? Vad har de olika berättarformerna för unika egenskaper?

• Användandet av animation kan också vara ett sätt för filmskaparen att tydligt signalera att filmen är mer subjektiv än objektiv, eftersom den tecknade bilden inte bär på samma sanningsanspråk som den fotografiska bilden. Håller eleverna med om det? Är den tecknade bilden (eller bilden av dockor) alltid fri från objektivitet?

• Filmen använder sig av fotografier som Wardi nyttjar för att förstå sitt förflutna. Diskutera tillsammans med eleverna vilken roll fotografier har i dagens samhälle och deras liv. Hur påverkas fotografiets funktion som minne idag av sociala medier?

För lägre årskurser (åk 4-6)

Diskutera med eleverna hur filmen skiljer sig från andra dock- eller animerade filmer de sett. Hur kommer det sig att animerade filmer ofta riktar sig till yngre personer? Finns det animerade filmer för vuxna?

• Ett annat angreppsätt kan vara att utgå ifrån filmens skildring av krig och diskutera med eleverna hur den skiljer sig från andra krigsbilder som de möter i sin vardag? Diskussionen han handla om allt från tv-bilder eller fotografier i en nyhetstidning, men också de krigsskildringar barn upplever via tv-spel.

• Prova att animera tillsammans. Hur ser en dag i elevernas egna liv ut?

Tips på fördjupning

Se
Regissören Mats Groruds tidigare kortfilmer tillgängliga via webbplatsen Vimeo och regissörens eget konto:
https://vimeo.com/user3732427

Två animerade vuxenfilmer som i likhet med *Tornet* (delvis) utspelar sig i mellanöstern samt använder animation för att ta sig an berättelser om minnen. Dessutom behandlar den senare filmen en soldats minnen från massakern i Sabra och Shatila, områden som ligger mycket nära flyktinglägret Burj Al-Barajneh.

- *Persepolis* (Vincent Paronnaud och Marjane Satrapi, 2007) Prisbelönad animerad film baserad på Marjane Satrapis självbiografiska serieroman med samma namn.

- *Waltz with Bashir* (Vals Im Bashir, Ari Folman, 2008)
  Animerad film baserad på regissören Ari Folmans egna minnen från Libanonkriget 1982.

Besök
SO-rummets presentation av läromedel kring Israel-Palestina-konflikten
https://www.so-rummet.se/fakta-artiklar/forenklat-om-palestinakonflikten

Utforska Beirut med hjälp av satellitbilder på Google Maps
https://www.google.com/maps

Läs mer om FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och FN:s övriga arbete:
https://fn.se/

Barnkonventionen
https://unicef.se/barnkonventionen

På webbplatsen Filmriket finns inspiration och övningar inom filmskapande. Övningarna är utvecklade med utgångspunkt i grundskolans reviderade läroplan med syfte att göra det lätt, roligt och enkelt att anpassa rörlig bild till de olika kursplanerna. Övningarna tas fram tillsammans med lärare, filmpedagoger och verksamma filmskapare.
http://filmriket.com/

Mediapoolens instruktionsvideo hur du lär dig animera med i-pad:
https://mediapoolen.se/project/animera-med-ipad/

Produktionsuppgifter

Norge och Sverige
Regi: Mats Grorud
Producent: Frode Søbstad
Manus: Mats Grorud, Trygve Allister Diesen och Ståle Stein Berg
Musik: Nathanaël Bergèse
Medverkande (arabiska röster): Layla Najjar, Makram Khoury, Naheda Azzam, Mohammad Bakri, Saleh Bakri, Mona Hawwa, Hanan Hilo, Morad Hasan, Amer Hlehel och Shaden Kanboura.

Tekniska uppgifter
Format: DCP
Originallängd i minuter: 80
Åldersgräns: Från 11 år
Sverigepremiär: 16 nov 2018

Redaktion
Text: Carl Michael Sahlberg
Redaktör: Anna Håkansson
Svenska Filminstitutet, februari2019

Kontakt
filmiskolan@filminstitutet.se
http://www.filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera
Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar.
Via https://www.filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/filmiskolan/om-att-boka-skolbio/ kan du lära dig mer om hur du hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.